

Roma Mimarlığı: Ders 10 Transkript

12 Şubat, 2009 << [geri](#)

1. Bölüm. Augustus Ailesi'nin Mausoleumu [00:00:00]

Profesör Diana E.E. Kleiner: Herkese günaydın. Sevgililer Günü gelmek üzere, bu nedenle bugün Roma'ya onu ne kadar çok sevdiğimizi söylemek için iyi bir gün. Ben Roma'yı çok uzun bir süredir – sizin yaşınızda olduğum zamandan beri seviyorum. Ve bu sınıfta birçoğunuzun da aynı duygular içinde olduğunuzu biliyorum. Olmayanların da tanıdıkça bu şehri ve uygarlığını benim gibi seveceğini umuyorum. Yani bu Roma için yaptığımız bir Sevgililer Günü dersi. Herbiri diğerinden farklı, süprizlerle dolu, oldukça değişik bir grup yapıyı inceleyeceğimiz bugünkü dersimiz de günün anlamına uygun olacak. Kültür üzerine kültürün kurulduğu bir şehir olan Roma her zaman süprizlerle dolu olmuştur. Bu kültür katları arasında antik şehre ulaşıncaya kadar yapılan yolculukta birçok şaşırtıcı deneyim yaşanır. Roma mimarlığının farklı bir yönünden, özellikle anısını gelecek kuşaklara ulaştırmak isteyen bireylerin yaptırdıklarından söz edeceğimiz bu ders, bugün için sanırım uygun bir konu olacaktır.

Bu dersi “Öteki Dünyaya Giriş: Romalı Aristokratların, Azat Edilmişlerin ve Kölelerin Mezarları” olarak isimlendirdim. Geçen dersimizde, İmparator Augustus tarafından yaptırılan kamu binalarından söz etmiştik. Bunlar, İtalya'daki bir ocaktan getirilen Luna ya da Carrara mermerinden yapılmıştı ve bundaki amaç, Augustus'un yeni altın çağı ile M.Ö. 5. yüzyıl Perikles Atina'sındaki altın çağ arasında bir bağ kurmaktır. Aynen Iulius Caesar'ın Tiber kıyısında bir Alexandria kurmak istemesi gibi, Augustus da bir Atina kurmak istemişti. Augustus, bir süredir sözünü ettiğimiz ve örneklerini gördüğümüz Roma mimarlığının Yunanlaştırılması konusunda son derece hevesliydi.

Geçen ders, içinde Iulius Caesar'ın katilleri Cassius ve Brutus'u yendiği taktirde yapmaya söz verdiği Mars Ultor Tapınağı bulunan Augustus Forumu'ndan söz etmiştik. Augustus Philippi Savaşı'nda öcünü almayı başarmış ve merkezi konumdaki bu tapınağı inşa etmişti. Hatırlayacağınız gibi, yapının büyük bir kısmı Carrara mermerinden yapılmıştı. Sütunlarda, 17 adet basamakta Carrara mermeri kullanılmıştı. Bir de İspanya ve Gallia'da kazandığı diplomatik başarılar anısına inşa edilen Ara Pacis Augustae yani Augustus Barış Sunağı'ndan söz etmiştik. Daha önce yapılan anıt mezarının yakınına inşa edilen bu sunak da Carrara mermerinden yapılmıştı, aslında bu masif mermerdendi. Bu anıtın da

Yunan öncüleri vardı. Birkaç olası model görmüştük; bunlardan biri de M.Ö. 5. yüzyılda Atina Agorası'nda bulunan 12 Tanrı Sunağı'ydı. Sonuç olarak, geçen ders gördüğümüz her iki yapı da, hem genel biçim hem de yapım malzemeleri bakımından Yunan prototiplere dayanıyordu.

Ara Pacis'den söz ederken, bunun en başta olasılıkla bir mimari kompleks içinde tasarlanmadığından ama zaman içinde bir kompleksin parçası haline geldiğinden söz etmiştik. Zamanla yapılar arasında hem içerik hem mimari tasarım anlamında ilginç bağlantılar oluşmuştu. Alandaki ilk yapı olan İmparator Augustus'un mezarı, yani Augustus Mausoleumu zamanla şekillenen bu kompleksin bir parçasıydı. Ara Pacis'in asıl yerinin şimdi olduğu yer olmadığını hatırlayacaksınız. Orijinal yeri burada üstte sağda; Augustus'un İspanya ve Gallia'dan dönerken geçtiği Via Flaminia üzerindedir. Yapının kalıntıları Tiber kıyısındaki şimdiki yerine Mussolini tarafından getirildi. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, Ara Pacis'in orijinal yeri boş değildi; oraya bir saray inşa edilmişti.

Ama kompleksin ilk yapısı Augustus Mausoleumu'ydu. Bu Google Earth'ten bir hava fotoğrafı; Burada mausoleumun Piazza Augusto Imperatore'nin en merkezi yapısı haline geldiğini görüyorsunuz. Bu piazza, Mussolini'nin mimarları tarafından hem Augustus'un anısına hem de daha önce de belirttiğim gibi, buraya yerleştirilen bir yazıtla Mussolini anısına yapılmıştı. Augustus Mausoleumu'nun inşası M.Ö. 28 yılında başlamıştı. Aslında bu tarih aklımıza bir soru getirir; bu nedenle de inşaatın neden M.Ö. 28 yılında başladığı konusunda biraz söz etmeliyiz. 31 yılını hatırlayacaksınız; bu Augustus'un Antonius ve Kleopatra'ya karşı zafer kazandığı Actium Savaşı'nın tarihidir. Bu tarihten sonra Augustus'un Roma İmparatorluğu'nun tek hakimi olmasının yolu açılmıştı.

Actium Savaşı'ndan sadece 3 yıl sonra bu masif mausoleumun inşasına başlanmış olması gerçekten ilginçtir. Bunu neden yaptı? Augustus daha önce de belirttiğimiz gibi, antik çağ için çok ileri bir yaş sayılabilecek 76 yaşına kadar yaşamış olmasına karşın gençken bile sağlığı çok iyi biri değildi. Bu nedenle yaşamının kısa olmasından endişeliydi. Daha ne kadar hayatta kalacaktı? Antonius ve Kleopatra'ya karşı zafer kazanmıştı; başka askeri başarıları da vardı ama daha ne kadar zamanı kalmıştı, bilmiyordu. Bu nedenle kendisi için devasa bir mezar yaptırmaya başladı. Ve mezar beş yıl içinde tamamlandı. Yani mezar M.Ö. 28 – 23 yılları arasında inşa edilmişti. Ara Pacis'in çok daha geç bir yapı olduğunu hatırlayacaksınız, M.Ö. 13 – 9 yıllarında yapılmıştı. Yani Ara Pacis, bu komplekse daha sonra eklenmiş ve bu aşamada dikiltişin de yerleştirilmesiyle her şey bir

bütünlük kazanmıştı; herşey titizlikle düzenlenmişti. Örneğin, dikilitaşın gölgesinin Augustus'un doğum gününde Ara Pacis'in üstüne düştüğünden söz etmiştik.

Mezarın kendisine baktığımızda, mimari açıdan Ara Pacis Augustae'dan ve Augustus Forumu'ndan çok farklı bir yapı görüyoruz. Bu mezar, bugün sözünü edeceğimiz farklı tipteki yapılara yani genel anlamda Roma mezar mimarisine çok iyi bir örnektir. Mezar mimarlığının Roma mimarlığındaki diğer formlardan çok daha kişisel bir tür olduğunu hep aklımızda tutmamız gerekir. Bu özelliğiyle de çalışılacak ilginç konulardan biridir. Mezarın tek işlevi ölünün bedeni korumaktır. Diğer yapılardan, örneğin içinde akan suyu olması gibi farklı işlevler beklenirken mezardan beklenen sadece budur. Ama burada durum öyle değil. Burada işveren ve mimar birlikte kişiye özel, benzersiz; bir o kadar da değişik bir yapı tasarlamıştır. Göreceğimiz gibi, Augustus Mausoleumu tam da böyle bir yapıdır.

Bu hava fotoğrafında Augustus Mausoleumu'na tepeden baktığımızda, mezarın genel planını da görebiliyoruz. Merkezi konumda bir gömü odası ve etrafında içi boş bir kasa var. Bunların hepsi betondan yapılmıştır. Bu boş kasa'nın etrafında da bir dizi eşmerkezli halka yer alıyor. Burada bu eşmerkezli halkaları görüyorsunuz. Bunlar da yine betondandır. Ve en dışta da burada gördüğünüz bir dış duvar var. Bu dış duvar travertenle kaplanmıştır. Bu da ilginçtir; Luna mermeriyle değil, traverten bloklarla kaplanmış. Şimdi size yine Google Earth'den alınmış, yapıyı daha yakından görebileceğiniz bir görüntü göstereyim. Bu yine merkezi gömü odası, içi boş kasa alanı, bunun etrafında eşmerkezli halkalar ve bunların da etrafında traverten duvar. Ama tabii ki, burada yapının çekirdek kısmına bakıyoruz. Orijinal anıtın tamamı bu kadar değildi. Bu çekirdek yapının üstünde bir toprak yığını yani *tümülüs* vardı, t-ü-m-ü-l-ü-s. Tümülüsün en tepesinde de İmparator Augustus'un ışıl ışıl parlayan bronz bir heykeli duruyordu.

Augustus Mausoleumu'nun planında sanırım, bunu daha net bir şekilde görebilirsiniz. Burada tanımladığımız tüm özellikleri görebiliyoruz; tümü betondan yapılmış olan merkezi gömü odası; içi boş kasa ve eşmerkezli halkalar. Bu enine kesitte de tüm beton sistemin halka tonozlar üstüne kurulduğunu görüyorsunuz. Bu tonozlar en nihayetinde de tepedeki Augustus'un bronz heykelini destekliyordu. Bu kesitte ayrıca beton altyapı üstüne yığılan ve mezara kubbe benzeri bir görünüm veren toprağı da görüyorsunuz.

2. Bölüm. Augustus Mausoleumu'nun Etrüsk Kökeni [00:11:04]

Augustus'un Yunan kültürüne özel bir tutkusu olduğunu, bu kültürü sevdiğini hepimiz kabul ediyoruz. Ama bu yapıya bakıp " Peki, burada Yunan olan ne var ? diye soruyorsunuz. Augustus neden son istirahat yerinin Yunan tarzında olmasını istememiştir? Neden bu mezar örneğinin, Yunan tapınağına benzeyen bir mezar değil? Neden böyle bir tasarım seçmiş? Sonuç olarak, akademisyenler Yunanistan'da, Anadolu'da böyle bir mezar var mı diye ya da örneğinin Büyük İskender nasıl bir mezara gömülmüştü, diye epey araştırma yapmıştır.

Kesin olarak bilemeyiz; ama Büyük İskender'in mezarıyla bir tür ilişkisi olması olasılıklardan biridir. Bir diğer olasılıkta bu seçimin Troyalıların gömü biçimiyle ilgili olmasıdır. Zira Aeneas, bugün Anadolu topraklarında olan Troya'dan gelmişti. Ama sanırım, bu mezara model oluşturan yapı tipi çok daha yakınlarda, İtalya'daydı. Ve bu çok ilginç bir seçimdi. Augustus Roma'da Atina'dakileri çağrıştıran kamu yapılarını inşa ettirirken, konu kendi mezarı olunca İtalyan atalarının geleneklerine bağlı kalmayı yeğlemiştir.

Size önemli bir benzerlik göstermek istiyorum. Solda yine Augustus Mausoleumu'nu görüyoruz. Mezarın günümüzdeki görünümü. Bu merkezi girişi. Eşmerkezli beton halkaların kalıntıları. Yapının dış halkasındaki traverten kaplamayı görüyorsunuz. Mezarın üstünde olması gereken toprak yığını artık yerinde değil. Perdenin sağında ise, Augustus Mausoleumu'yla kıyaslayabileceğimiz bir Etrüsk mezarı var. Bu önemli bir Etrüsk yerleşimi olan Cerveteri'deki Banditaccia Mezarlığı'ndan bir örnek. Bu mezar M.Ö. 6. yüzyıla aittir. Cerveteri ardı ardına bu tip mezarların olduğu, görülmesi gereken çok sıradışı bir yer. Cerveteri'deki çok iyi korunmuş durumda olan bu mezarları gezerken kendizi başka bir gezegende gibi hissediyorsunuz. Bu arada Cerveteri Roma – Floransa yolu üstünde. Yani gitmesi çok kolay ve görmeye değer bir yer. İtalya'da, hatta dünyada bir benzeri yok.

Burada bir dizi mezar var; bunlardan bir tanesini size örnek olarak gösteriyorum. Bakınca sanırım, Augustus Mausoleumu'u ile benzerliğini siz de göreceksiniz. Bu yuvarlak Etrüsk mezarlarının da merkezi bir gömü odası var. Bunların en dış duvarı taş kaplama. Ve üstünün bir toprak yığını ile kaplı olduğunu görüyorsunuz. Cerveteri mezarları küçük, Augustus Mausoleumu'nun çapı yaklaşık 90 m., bunlar Augustus Mausoleumu'ndan çok daha küçük boyuttalar ama tümülüs denen bu mezarların boyutunu büyütürseniz; üzerine de ağaçlar dikerseniz Augustus Mausoleumu'na çok

benzer bir görüntü elde edersiniz. Augustus Mausoleumu'ndaki toprak yığını üstünde ağaçlar olduğunu biliyoruz. Burada dikili olan ağaçların cinsi epey tartışıldı. Çok uzun süre bunların selvi ağacı olduğuna inanıldı ama şimdi burada daha ziyade ardıç ağacı olduğu düşünülüyor. Her neyse ne cins olursa olsun, mausoleumun toprak dolgusu üstünde ağaçlar vardı. Yani bu Etrüsk mezarının boyutunu büyütüp üzerine ardıç ağaçları dikerseniz, en tepesine de parıltılı bir bronz heykel yerleştirirseniz bir Augustus Mausoleumu elde edersiniz. Kısacası burada ileri sürdüğüm nokta şu; Augustus, konu mezarı olunca Etrüskler gibi, yani İtalyan ataları gibi gömülmek istemiş; bu nedenle bu tip bir mezar seçmiştir. Kanımca Augustus Mausoleumu'nun bize söylediği bu.

Augustus Mausoleumu da, bu sömestr göreceğimiz birçok başka yapı gibi, geniş ölçüde korunmuş olmasını yüzyıllarca başka amaçlarla kullanılmış olmasına borçludur. Bu gravürde gördüğünüz gibi, bir ara bir bahçe olarak kullanılmış. Halkalar içinde, gördüğünüz gibi, çok bakımlı, çok güzel bir bahçe var. Bir süre de İtalya'nın ünlü Colonna ailesi tarafından kale olarak kullanılmış. İnanmayacaksınız ama, bir ara da İspanya'dan esinlenilerek boğa arenası haline getirilmiş. Tekrar Augustus Mausoleumu olmadan önce de en son konser salonu olarak kullanılmış. Sonuç olarak, bunun da antik dönem sonrasına ait öyküsü, daha önce birçok örnekten bildiğimiz öyküye çok benzer.

Augustus Mausoleumu ile ilgili bir diğer nokta da; Augustus bu mezarı kendisi için yaptırmışsa da, amacı burada gömülü tek kişi olmak değildi. Bu, bir aile mezarı olarak planlamıştı. Kendisinin yanı sıra karısının; sonuçta oraya gömülmesine de kızının da buraya gömülmesini planlamıştı. Kızı, evlilik dışı ilişkileri nedeniyle aileden dışlandı ve sonunda Augustus tarafından M.Ö. 2 yılında Roma'dan uzaklaştırıldı; evi yıkıldı ve Augustus Mausoleumu'na gömülmesine izin verilmedi. Ama Augustus'un amacı bir hanedan kurmaktı ve karısı, yeğeni ve damadı Marcellus ve başkaları gibi kurduğu hanedanın üyelerinin de gömülebileceği bir mezar yaptırdı.

Augustus Mausoleumu'nda yazıt levhaları bulunmuştur. Burada bunlardan iki örnek görüyoruz. Bu taraftaki levhada Marcellus'un adı geçiyor. Bu, Augustus'un yeğeni ve damadı olan, onuruna Marcellus Tiyatro'sunun inşa edildiği Marcellus'dur. O da bu mausoleumda gömülüdür. Augustus'un kızkardeşi yani "soror" Octavia da aynı şekilde buraya gömülmüş. Augustus'un ölümünden sonra da mezar aile mezarı olarak kullanılmaya devam edilmiş, Iulio-Claudius soyundan gelen ve gelecek ders sözünü edeceğimiz imparatorlar Tiberius, Caligula ve Claudius da buraya

gömülmüştür. Bu yazıt da Roma'nın üçüncü imparatoru olan Caligula'nın annesi Büyük Agrippina'nın onurudur. Caligula annesi Agrippina'yı buraya gömmüştür. Yani sonuç olarak bu, Augustus tarafından inşa ettirilen bir aile mezarıdır. Zamanın gömü geleneğinden de kısaca söz etmemiz yerinde olur. Bu dönemde kremasyon, imparator ailesinden daha alt sınıf insanlara kadar herkes için uygulanan bir gömü geleneğiydi. Yani mezarın içinde tüm bu insanlar için birer urne olduğunu düşünmeliyiz.

3. Bölüm. Via Appia'daki Caecilia Metella Mezarı [00:19:13]

Şimdi, imparatorun böyle bir mezar formu seçerek, hemen hemen tüm aristokratların takip etmek isteyeceği bir moda yaratmış olması bizi şaşırtmamalı. Nitekim, Augustus Mausoleumu'nun M.Ö. 28 – 23 yılları arasındaki inşasından sonra Roma'da ve İtalya'da başka yerlerde de birden bire bu tip yuvarlak mezarlar görülmeye başlandı. Burada bunlardan bir örnek görüyoruz. Caecilia Metella Mezarı olarak bilinen bu yapı M.Ö. 20 yılına tarihlenmektedir. Yani yapımına Augustus Mausoleumu'nun inşasından kısa bir zaman sonra başlanmıştır. Roma'daki ünlü Via Appia, yani Appia Yolu üzerindedir. Bu Google Earth fotoğrafında gördüğünüz gibi, Via Appia bugün asfalt kaplanmışsa da antik yol yer yer korunmuştur. Pompeii'de gördüğümüz örnekler çok benzer bir şekilde çokgen taş döşeli antik kısımdan daha sonra bir örnek göreceğiz. Burada Caecilia Metella Mezarı'nı görüyorsunuz. Augustus Mausoleumu gibi, bu da antik dönemde farklı amaçlarla tekrar kullanılmış bir yapıdır. Yapıya sonradan bir kale ve bir saray eklemeleri yapılmış. Burada, Caecilia Metella Mezarı'na ya da mausoleumuna bitişik kale ve sarayın kırmızı toprak rengi kalıntılarını görebiliyorsunuz. Bu resimde mezarın Augustus Mausoleumu'nun silindirik kasnağı gibi, silindirik bir yapıya sahip olduğunu görüyorsunuz. Bu mezarda silindirik kasnak, kutsal alanlarda ya da Myster'ler Villasında gördüklerimiz gibi, bir podyum üzerinde yükseliyor. Tabii, onlar kadar büyük değil ama bu da epey büyük bir podyumdur. Bu podyum, üzerinde yükselen yuvarlak mezarı Via Appia'dan geçenlerin rahatlıkla görebileceği şekilde yükseltmiştir. Augustus Mausoleumu'nda böyle bir podyum yok, yani bu yapının eşi yok; farklı bir özellik eklenmiş. Ön cephede bir yazıt var, buna biraz sonra değineceğiz. En tepede de mazgallı siperler görüyorsunuz. Bu mazgallı siperlerin yapıya ne zaman eklenmiş olduğu konusunda, yani bunların orijinal mezar yapısına ait olup olmadığı konusunda tartışma var. Ama sanırım bunların orijinal mezara ait olma olasılığı çok az; bunların mezar yapısına, daha önce belirttiğim gibi, yapının kale olarak kullandığı dönemde eklenmiş olması çok mümkün.

Bu Caecilia Metella Mezarı'nın günümüzdeki görünümü ve gördüğünüz gibi, M.Ö. 20 yılında inşa edilmiş olan yapı oldukça iyi durumda korunmuş. Bu da bize mezarın orijinal yapısı hakkında yeterince iyi bir fikir verir. Burada altta beton podyumu görüyorsunuz. Orijinal cephe kaplaması korunmamış ama kesinlikle bir kaplaması vardı. Caecilia Metella Mezarı'nın büyük silindir kasağını ve üzerindeki kaplamayı görüyorsunuz. Bu mezarda da Augustus Mausoleumu'nda olduğu gibi, Luna ya da Carrara mermeri kullanılmamış. Travereten kullanılmış. Ve gördüğünüz gibi, bunlar çok özenli işçiliği olan travereten bloklar. Çok özenle inşa edilmiş. Kuşkusuz, bu mezarı yaptıran kadın travertenleri bu denli iyi işleyebilecek kalitede mimarları, ustaları çalıştıracak kadar varlıklıydı biriymiş.

Burada ayrıca, tepede tüm anıtı çevreleyen bir friz olduğunu görüyorsunuz. Frizde Ara Pacis'in çevre duvarınının iç yüzünde gördüğümüz girlandlar ve boğa başları yani *bucrania* betimlemeleri kullanılmış. Ama bu Ara Pacis'den daha erken bir yapı; bu nedenle Ara Pacis etkisi olduğunu söyleyemeyiz. Bu yapı 20 yılında yapılmış, Ara Pacis'in inşası ise 13 yılına kadar başlamamıştı. Ama bu örnek, bu motifin, bu *bucrania*'dan sarkan girland motifinin Augustus Dönemi'nde çok moda olduğunu gösteriyor. Bu motif, kurban törenlerine gönderme yapan bir motif. Bu, burada cenaze törenindeki veya başka bir törendeki kurban töreni olabilir. Ayrıca frizin travertenden olmaması da çok ilginç bir nokta. Friz, Yunanistan'daki Pentelikon Dağı'ndan çıkarılan pentelikon, p-e-n-t-e-l-i-k-o-n mermerinden yapılmıştır. Yani bu frizin ve göreceğimiz gibi yazıt levhasının yapımında Yunanistan'dan ithal edilen ya da ithal edenden satın alınan bir mermer kullanılmış. Bundan, bu mezarı yaptıranların yapının en önemli gördükleri kısımlarında kullanacakları malzeme için biraz daha fazla para harcamayı göze aldıklarını anlıyoruz. Yani bu friz ve mezar sahibi kadının adının yazılı olduğu yazıt levhası bu yapının en önemli bölümleriydi ve bu bölümler için biraz daha fazla para harcayıp, daha pahalı bir malzeme kullandılar.

Bu da yazıt; hala yerinde olduğu için çok şanslıyız. Pentelikon mermerinden yapıldığını tekrar belirtelim. Bu görüntüde ayrıca pentelikon mermeri ile traverten arasındaki farkı da görebiliyorsunuz. Gördüğünüz gibi, travertinin dokusu, pürüzsüz mermere kıyasla daha belirgin. Kadının adı burada yazılı, Caecilia Metella: Caecilia burada Metella altta. Yazıttan kadının, buradaki "filia" f-i-l-i-a anlamındaki F harfinden, Quintus Q. Creticus'un, C-r-e-t-i-c-u-s, kızı olduğunu öğreniyoruz. Creticus olasılıkla Girit'ten gelmiş (Çev. Creta = Girit), bu mümkün. Burada ayrıca kadının

kiminle evli olduğu da belirtilmiş. Kadın Crassus adında birinin karısıymış. Bu, emin değiliz ama Büyük Crassus da olabilir. Bu yazıttan kadının bir aristokrat olduğunu anlıyoruz. Bu, kendisine Augustus'un kendisi için seştiği türden, günün modası haline gelmiş bir mezar yaptırabilen, epeyce parası olan aristokrat bir kadındır.

Burada belki dikkatiniz çekmiştir, sadece sözünü ettiğimiz gırlanlı, *bucrania*'lı friz değil, bir de Roma ganimetinin betimlendiği bir kabartma var. Roma ganimeti nedir? Romalılar kazandıkları her savaştan sonra savaş alanına en yakın ağacın üstüne yendiklerin düşmandan topladıkları zırhları, silahları çakararak, başarıları onuruna askeri bir zafer hatırası oluştururlardı. şimdi, böyle bir anıtta neden bu ganimet betimlemesi var diye kendimize sormalıyız. Askeri birlikler için para toplamaya çalışan kadınlar olduğunu biliyoruz, ama bunun öyle bir olaya gönderme yapıyor olma olasılığı biraz zayıftır. Bu kadının bir savaşa katılmış olabileceği ihtimalini ise, aklımıza bile getirmiyoruz, çünkü Romalı kadınlar pek savaşa gitmezlerdi. Sonuç olarak, bu betimlemenin kadının kendisinin askeri bir girişimi ile ilgili olması pek mümkün gözüküyor. Burada daha ziyade, babasının ya da kocasının askeri bir başarıyı tasvir edilmiş olmalı. Ya da daha genel anlamda bir zafer betimlemesiydi. Daha önce Romalılar için savaşta, avda kazanılan zaferin ölüme karşı kazanılan zaferle eşanlımlı olduğundan söz etmiştik. Bu nedenle, burada daha genel anlamda kazanılmış bir zafere gönderme olabilir. Ama ben bunun kadının kocası ya da babasıyla ilintili, daha özel bir zaferle ilgisi olduğunu tahmin ediyorum.

Bu yapı, bugün hemen Via Appia üzerinde, kolay görünen bir yerde. İçinde de çok sık açılmayan bir müze var; ama bazen de açık oluyor. Müze kalenin kalıntılarının olduğu yerde, saray da hemen bunun yanında. Gördüğünüz gibi, yapının dış duvarına çeşitli buluntular gömülmüş, burada bulunmaları bunların hepsinin Caecilia Metella Mezarı'nın buluntuları olduğu anlamına gelmiyor, bunlar Via Appia çevresinde farklı yerlerde bulunan malzemelerdir. Etrafta tonlarca Roma mezarı var, bunlar da oralardan toplanmış heykel, friz, korniş vs parçalarıdır. Bir kısmı bu mezara da ait olabilir ama çoğunluk bölgedeki başka mezarlardan. Tüm bunlar ilginç bir şekilde bu duvara gömülmüşler. Ve dediğim gibi, bir de müze var. Müzenin içinde de burada gördüklerinize benzer parçalar var ama yine de, Caecilia Metella Mezarı'nın gömü odasını, beton yapıyı görmek için müzenin içine girmek de ilginç olabilir.

4. Bölüm. Gaius Cestius'un Piramidal Mezarı [00:28:56]

Roma mezarlarının gerçekten çok sıradışı tiplerde olabileceğini daha önce söylemiştik. Bunlardan bugün Roma'ya gittiğinizde görebileceğimiz ve bence antik Roma'nın en garip mezarları olan iki örnek göstereceğim. Bunlardan ilki, Cestius Mezarı olarak bilinen mezardır. Bu, Gaius, G-a-i-u-s Cestius, C-e-s-t-i-u-s için yapıldığını kesin olarak bildiğimiz ve bu nedenle de Cestius Mezarı olarak isimlendirilen bir mezardır. Mezar M.Ö. 15 yılında inşa edilmiş. Yani Augustus Dönemi'ne ait bir mezardır. Bu Google Earth hava fotoğrafında yapının bugünkü halini görüyoruz. Bu, Mısır piramidi şeklinde bir Roma mezarıdır. Bugün Roma'da görebileceğimiz Mısır piramidi şeklindeki tek mezardır. Ama antik dönemde başka örnekleri olduğunu da biliyoruz. Elimizde bunlardan bazılarının yıkılmış olduğunu gösteren raporlar var. Örneğin Vatikan'a çok da uzakta olmayan bir tanesi yola engel olduğu için yıkılmış. Yani bugün korunan tek örnek olsa da, bu mezar türünün tek örneği değildir. Kaç örnek olduğu konusunda hiç bir fikrimiz yok; ama kesinlikle bazı örnekler vardı. Çok yaygın bir tip miydi, bilemiyoruz.

Ama işte, bu Mısır piramidi şeklinde bir Roma mezarı. İlk yapıldığı zaman Servius surlarının dışındaydı; çünkü daha önce de söylediğimiz gibi, Roma kanunları gereğince nekropolislerin yani mezarlıkların şehir duvarlarının dışında olması gerekiyordu. Ama şehir büyüdükçe yeni duvarlara gereksinim duyuldu ve M.S 3. yüzyılda, sömestr sonuna doğru göreceğimiz bu ünlü Aurelius Surları inşa edildi. Ve yeni duvar hattı Cestius Mezarı'nın olduğu yerden geçiyordu. Bu mezarı yıkmamaya, aksine bunu duvar yapısına dahil etmeye karar verdiler. Yani, bu hava fotoğrafında gördüğümüz Cestius piramidinin iki yanında uzanan, mezara bitişik duvarlar Aurelius sur duvarlarıdır. Ama mezar ilk inşa edildiğinde tek başına duran bir yapıydı. Burada gördüğümüz kapı da geç dönemde inşa edilen Aurelius Surları'na aittir. Mezar da gördüğümüz gibi, çok iyi durumda korunmuştur.

Bu iki gravür Cestius Mezarı'nın çekirdek yapısının betondan olduğunu göstermesi bakımından son derece yararlıdır. Piramidal dış cephe ise yine travertenle kaplanmıştır. Travertenin Augustus Dönemi aristokratlarının mezar yapıları için tercih ettiği bir malzeme olduğu anlaşılıyor. Göreceğimiz gibi, Cestius da bir aristokrattı. Yani bu mezarda da çekirdek kısım beton, üzeri traverten kaplama. Burada kesite bakarsak, içerdeki gömü odasının çok ama çok küçük olduğunu görürsünüz. İçeride çok fazla

gömü olamayacak kadar küçük, ama yine de göreceğiniz gibi, bunun da bir aile mezarı olarak planlandığına inanıyoruz.

Mezar odasında hala görünür durumda duvar resmi izleri vardır. Burada, duvarlar bugünkünden daha iyi durumdayken yapılmış olan bir gravür görüyoruz. Artık hepimiz Birinci Stil'den Dördüncü Stil'e kadar duvar resimleri uzmanı olduğunuza göre, acaba Cestius Mezarı'nın gömü odasındaki bu resimlerin hangi stilde olduğunu söyleyebilecek misiniz? Sanırım hepimiz söyleyebilirsiniz, kim söyleyecek?

Öğrenci: Üçüncü Stil.

Profesör Diana E.E. Kleiner: Üçüncü Stil. Neden Üçüncü Stil?

Öğrenci: Yüzen mitolojik figürler ve çok ince sütunlar var

Profesör Diana E.E. Kleiner: Çok ince candelabrum ve mitolojik figürler. Bunların tipik Üçüncü Stil olduğunu gösteren nedir?

Öğrenci: Figürlerin etrafında boşluk var, bunlar o boşlukta yüzer gibi betimlenmiş

Profesör Diana E. E. Kleiner: Evet, aradığım kelime bu; yüzer gibi. Bunlar panonun ortasında, boşlukta yüzer gibi. Bu bildiğimiz gibi, Üçüncü Stil Roma duvar resminin bir özelliğidir. Yani M.Ö. 15 yılı ve Üçüncü Stil Roma duvar resmi. Daha önce baktığımız sarayları, villaları düşünün; örneğin Boscotrecase örneği M.Ö. 11 yılına aitti. Yani bu yapı da Campania'daki ile kabaca çağdaş bir yapı.

Burada bu resimlerden iki ayrıntı görüyoruz. Bu, Zafer Tanrıçası'na benzeyen mitolojik bir figür, panonun ortasında uçan, çelenk taşıyan kanatlı bir kadın. Bu panolarda da arka fon, örneğin Roma'daki Üçüncü Stil'deki Domus Aurea'daki gibi beyaz. Bunlar da çok ince, zarif candelabrumlar; sütun yerine kullanılmışlar. Duvarların bezemesinde kullanılan bu motiflerin her ikisi de Üçüncü Stil Roma duvar resminin tipik unsurlarıdır. Bu da piramidin bir başka görüntüsü; günümüzdeki hali. Çok iyi durumda olduğunu görebiliyorsunuz, en iyi korunmuş Roma mezarlarından biridir. Burada daha geç dönemde inşa edilen duvarları görüyorsunuz. Traverten bloklar; Ustaların bunları ne kadar özenle işlenmiş olduğunu görüyorsunuz.

Bu, çok iyi bir görüntü. Burada mezarın en az bir, hatta iki yüzünde; aslında, hem doğu hem batı yüzünde, piramidin ortasında Cestius adının

yazılı olduğunu görüyoruz. Bu yazıt sayesinde mezarın ona ait olduğunu biliyoruz. Burada Gaius Cestius yazdığını görüyorsunuz. Burada ayrıca tüm ünvanları da yazılmış. Amaç tabii ki, kendisi için yas tutanların, onun tüm bu ünvanları ile, başarıları ile gurur duymasını sağlamaktır. Ama kanımca bundan da önemlisi, Romalıların genel tutumunu göz önüne aldığımızda adını ve yaptığı işleri sonraki kuşaklara duyurmaktır. Ve bugün bu sınıfta oturmuş Cestius'dan, ünvanlarından, yaptığı işlerden söz ediyoruz. Yani tüm amaç, anısını sadece kendi döneminde değil, çok daha sonraki kuşaklarda da yaşatmaktır.

Bu mezarın gömü odası çok küçük olsa da, bunun da bir aile mezarı olduğuna inandığımızı söylemiştim. Buna inanmamız için elimizde kanıt var; Bu mezara ait bu iki kaide. Bu kaidedeki yazıtta, burada gördüğünüz gibi, Cestius'ların, Cestius ailesinden kişilerin isimleri var. Bu kaidenin üstüneki izlerden bunların üstünde bir zamanlar heykeller olduğu anlaşılıyor. Yani bunlar heykel kaideleriydi ve olasılıkla piramidal mezarın tam girişinde duruyorlardı. Yazıtta göz attığınızda burada sadece bir kaç kez geçen Cestius adını değil; önemli bir kişinin daha adını göreceksiniz. Bu M. Agrippa'dır. Marcus Agrippa. Augustus'un çocukluk arkadaşı, yakın dostu, bir zamanlar varisi ve damadıydı. Burada onun da adı var, demek ki o da bu ailenin bir üyesiydi. Yani burada da aristokrat bir aile söz konusudur. Yani şu ana kadar gördüğümüz tüm mezarlar, Augustus Mausoleumu, Caecilia Metella Mezarı ve Gaius Cestius Mezarı hepsi Augustus Dönemi aristokratlarına ait mezar yapılarının birer örneğiydi.

Sorulacak ilginç sorulardan biri de, Cestius'un neden kendisine piramit biçimli bir mezar yaptırmaya karar vermiş olmasıdır. Bu yanıtılaması çok zor bir soru değildir. Bence bunun Augustus'un Marcus Antonius ve Kleopatra'yı yendiği ve 31 yılında gerçekleşen Actium Savaşı ile bir ilgisi vardır. Bu olaydan sonra,-- aslında öncesinde de vardı, Roma'da Mısırlı unsurlara duyulan ilgi arttı. Augustus'un kendisi de Ara Pacis ve mausoleumunun bulunduğu komplekse, daha önce de belirttiğim gibi Mısır'dan getirilmiş bir dikilitaş ekleyerek Marcus Antonius ve Kleopatra'ya karşı kazandığı zafere bir vurgu yapmıştı. Yani Mısır'a yapılan bu göndermeler başlangıçta, Augustus'un zamanında politikti. Dikilitaş Augustus'un Marcus Antonius ve Kleopatra'yı yendiğini göstermek için oradaydı. Bu dikilitaş aynı zamanda, Augustus'un Roma'yı süslemek üzere Mısır'dan alıp getirebildiği bir ganimet gibiydi. Bu onun adına politik bir bildiriydi.

Ama zaman geçtikçe Mısır tukusu bir tür modaya dönüştü. Sanırım bu, M.Ö. 30 yılında, Actium Savaşı'ndan hemen sonra Mısır bir Roma eyaleti haline getirildikten sonra oldu. Bundan sonra Mısır kökenli unsurların Roma'da yaygınlaştığını görüyoruz. Cestius örneğinde her ikisinin karışımı söz konusu olabilir. Yani Agrippa bu ailede olduğuna göre, burada da politik bir yaklaşım söz konusu olabilir, ama aynı zamanda o dönemde bir şeyleri Mısır tarzında yapmak da bir modaydı. Örneğin Boscotrecase'de Siyah Oda'da gördüğümüz Mısır kökenli motifleri hatırlayacaksınız. Bu villanın da sahipleri imparatorluk ailesine yakın kişilerdi. Agrippa'nın oğlu Agrippa Postumus'u hatırlayacaksınız; karısı Julia'nın Agrippa'nın ölümünden sonra doğurduğu, o nedenle bu adı alan oğluydu.

Bu da Cestius Piramidi'nin, Cestius Mausoleumu'nun arka tarafından bir görüntü; Mezarın ne kadar iyi korunduğunu burada da görüyorsunuz. Aurelius Surlarını, daha önce de sözünü ettiğimiz kapıyı görüyorsunuz. Ve yine gördüğünüz gibi, mezarın arkasında modern bir mezarlık bulunuyor. Bu, Protestan Mezarlığı olarak bilinen mezarlık. Roma'ya giderseniz ve vaktiniz olursa burası da ilginç ziyaret yerlerinden biri olabilir. Pek yol üstünde değil; çok az turistin uğradığı bir yer ama gelenler pişman olmuyor, burada çok sayıda yabancı gömülü. Bu kişiler farklı ülkelerden gelip Roma'ya yerleşen, Roma'yı seven, yaşamlarını burada geçirip, burada ölen ve Protestan Mezarlığı'na gömülen yazarlar, akademisyenler, şairler, ressamlar.

Örneğin aralarında Percy Bysshe Shelley, John Keats gibi isimler var. Bu mezarlıkta Keats'in mezar taşı açık farkla benim favorim. Burada mezar taşını görüyorsunuz, üzerinde adı bile yazılı değil. Çok genç, 20'li yaşlarının başında ölmüştü ve mezar taşı kendisini sadece " Genç İngiliz Şair" olarak tanımlıyor ve altında şöyle yazıyor " Burada adı suya yazılı olan yatıyor". Bu inanılmaz bir mezar taşı. Bir de lir tasviri var, o da şiirdeki akıcılığına gönderme yapıyor. Burada da, onun arkadaşı Joseph Severn yatıyor. John Keats'le ilişkisini belirtmekten çekinmemiş. Yani Keats'in adı, Keats'in kendi mezar taşında değil, Severn'nin mezar taşında geçiyor. Bunları göstermemin nedeni, bu mezarlığın Roma'daki en büyüleyici yerlerden biri olması. Buradaki mezar taşlarının çoğu belirgin bir şekilde antik Roma prototiplerine benzer. Yani gezilecek, çok büyüleyici bir yer. Bunu buradaki Grove Street Mezarlığı'nda da yapabilirsiniz. Orada da epeyce Roma tipi mezar var.

5. Bölüm. Fırıncı Eurysaces'in ve Karısı Atistia'nın Mezarı [00:41:34]

Cestius'un mezarının sıradışı olduğunu düşünebilirsiniz, ama Roma'daki en garip mezar, şimdi söz edeceğimiz mezardır. Bu fırıncı Eurysaces'in mezarıdır. Bu mezar M.Ö. 1. yüzyıl sonlarında, yani yine Augustus Dönemi'nde inşa edilmiştir. Ama bu kez -- gerçi yazıtta böyle bir bilgi yok ama -- mezarın sahibi bir aristokrat değil, farklı bir sosyal sınıftandır. Olasılıkla kendisi veya ailesi azat edilmiş köle olan ve geçimini çalışarak kazanan bir adam. Ekmek yapma işine girmiş ve sonunda, Roma'da şimdi ayrıntılarını göreceğimiz bu sıradışı mezarı yaptırmış. Bu resimde Eurysaces Mezarı'nın günümüzdeki halini görüyoruz. Burada öndeki yapı. Arkasında gördüğünüz bu traverten kapı daha geç bir dönemde, İmparator Claudius zamanında yapılmış. Bundan gelecek hafta söz edeceğiz. Yani şimdilik onu bir kenara bırakıyoruz. Eurysaces Mezarı yapıldığında burada böyle bir kapı yoktu. Kapının bir sukemeri sistemi içine yerleştirilmiş olduğunu görüyorsunuz. Bu sukemerinin yapımına Augustus Dönemi'nde başlanmıştı. Yani bu mezar yapıldığında sukemerinin en azından bir bölümü vardı.

Mezar burada gördüğünüz gibi, üç katlı, çok değişik görünümlü bir yapı. O zamanki yer seviyesi, şimdiki yer seviyesinden daha aşağıda kalmış durumda. O nedenle bugün karşıdan görünen, yapının üst kısmıdır; birinci katı görmek için aşağı bakmanız gerekir. Bugün birinci katın sadece bir bölümü yer seviyesinin üstündedir. Gördüğünüz gibi, bu kısım tuf bloklardan yapılmış, mezarın iç kısmı, yani çekirdek kısmı ise betondan. Mezarın ikinci ve üçüncü katları ise travertenle kaplanmış. Yani Augustus Dönemi'ne ait bir başka traverten kaplı mezar. Burada çok sıradışı bir tasarım görüyoruz. Bunlar – ayak değil – silindirler; büyük boy silindirler, burada dikey olarak yerleştirilmişler, üst sırada ise yatay olarak yerleştirilmişler. Bunlar sütun değil, başlıkları yok ve çok kalınlı. Yani burada bir sırada dikey, diğerinde yatay olarak yerleştirilmiş silindirler var. Bazı araştırmacılar bu silindirlerin esin kaynağının tahıl ölçekleri olduğunu ileri sürmektedirler, ki bence de bu son derece mantıklı bir benzetmedir. Roma Dönemi'nde tahılların depolandığı silolarda silindir şeklinde tahıl ölçekleri bulunurdu. Mezarın sahibi bir fırıncı olduğuna göre, bunların ekmek yapım işinde kullanılan depo silindirlerine bir gönderme olması çok mümkün.

Mezarın konumuna gelince; bu özellikle ilginçtir. Planı burada görüyoruz. Bu planda Eurysaces Mezarı'nın son derece sıradışı bir biçime olduğunu görüyorsunuz. Trapez biçimlidir. Neden trapez biçimli? Trapez biçimli

olmasının nedeni olasılıkla konumu ile ilintilidir. Mezar burada gördüğümüz gibi, Roma'ya girişi ve çıkışı sağlayan iki anayol arasındaki bir parsel üzerindedir. Bu yollardan biri Via Labicana, diğeri Via Praenestina olarak adlandırılır. Yani mezar şehrin iki anayolu arasındaki bir arazi üzerindedir. Eurysaces Mezarı'nın da, dönemin diğer mezarları gibi, Servius Surları'nın, yani şehrin dışında olduğunu unutmayın. Ama bu iki yol üzerindedir.

Burada da mezarın bir modeli var. Bu model de Roma'daki bir müzede bulunuyor. Bu müze pek yol üstünde değil ama kesinlikle görmenizi önereceğim bir müze. Museo Civiltà Romana. Müze, Mussolini tarafından 1930'larda Dünya Fuarı için inşa ettirilen EUR, E-U-R bölgesinde bulunuyor. EUR'un yani Esposizione Universale di Roma'nın tamamı Mussolini tarafından Dünya Fuarı için yaptırılmıştı ama binalar o kadar sağlamdı ki, bunlar hala kullanılıyor ve hepsi hala ayakta. Müze de bu yapılardan birinde. Bu bir kalıp müzesi. Burada sadece Roma'da değil, dünyanın pek çok yerinde bulunan Roma sanat ve mimarlık eserlerinin modelleri, kalıpları vardır. Yani orijinaler değil sadece kalıpları sergileniyor. Ama örneğin, gidip sınava hazırlanmak için çok mükemmel bir yer. O müzede, burada sözünü ettiğimiz birçok yapıyı görebilirsiniz. Müzede çoğunun harika modelleri var.

Burada sukemerinin, daha geç döneme ait olan kapının ve Eurysaces Mezarı'nın modelini görüyoruz. Bu modelde, iki anayolun yani Labicana ve Praenestina'nın tam mezarın ön cephesi önünde birleştiği de gayet net bir şekilde anlaşılıyor. Eurysaces'in Roma'nın hemen dışında, anayolların kesişme noktasında, gelip geçen herkesin mezarın önünden geçmesini sağlayan, bu kadar değerli bir araziyi satın alacak parası olduğu da aşikar. Bu parayı nasıl kazandığını biraz sonra göreceğiz. Bu adam da sonraki kuşakların kendisini hatırlamasını istemiş. Yani bu mezar da, mezarların anıyı canlı tutmak amacıyla inşa edilmiş yapılar olduğunu gösteren bir başka örnektir.

Bu da, burada neler olduğunu göstermesi açısından önemli bir çizimdir. Burada gördüğünüz noktalı çizgiler, daha geç dönemde inşa edilen Aurelius Surları'nın kapılarından birini göstermektedir. Eurysaces Mezarı tam da bu planlanan duvar hattı üzerinde bulunuyordu. Bu örnekte duvarı, mezarı içine alacak şekilde değil, üzerinden geçecek şekilde inşa etmeye karar verdiler. Neyse ki, yine bu mezarı da tamamen yıkmadan bu işi halletmişler. Aslında mezarın ön cephesini sökmüşler ama çıkan atıkları kulenin içine gömmüşler. Daha sonra kule yıkılınca Eurysaces Mezarı

tekrar ortaya çıktı ve yapılan çalışmalarda mezarın dördüncü duvarı ve yıkılıp gömülen parçaları bulundu. Bu atıkların içinden, mezarı tanımlamamıza olanak tanıyan bir portre ve yazıt çıktığı için de ayrıca şanslıyız.

Burada mezarın EUR'daki müzede bulunan ve yapının antik dönemde nasıl olduğunu gösteren modelini görüyorsunuz. Gördüğünüz gibi, üç katı var. Burada gömü odasının girişini görüyorsunuz. Burada, mezarın günümüze kadar ulaşmamış olan ön cephesini görüyorsunuz. Bu da mezarın, şimdi ayakta olmayan dördüncü duvarı ama ele geçen kalıntılarla rekonstrüksiyonunu yapabiliyoruz. Bu cephenin her üç katta da nispeten daha sade. Bu yüzde sadece, Eurysaces ve karısını betimleyen bir kabartma ve altında bir yazıt var. Mezarın bu yüzünde yok ama diğer üç yüzü çevreleyen bir de friz var. O yüzlerden birini burada görüyorsunuz; frizi de birazdan göstereceğim.

Mezardan bir başka görüntü. Burada da mezarın, iki katında betimlenen silindirleri görüyoruz. Mezarın üç cephesinde yer alan dikey ve yatay silindirik katları görüyorsunuz ve burada da bir yazıt; her cephede aynı yazıt tekrarlanmış. Bu yazıtta mezarın, bir *pistor* ve *redemptor* olan, p-i-s-t-o-r ve r-e-d-e-m-p-t-o-r yani usta bir fırıncı ve en önemlisi gıda toptancısı olduğu belirtilen Eurysaces; tam adıyla Marcus Vergilius Eurysaces tarafından inşa edildiği söylenmektedir. Bu adamın ekmek yapıp bunu Roma ordularına pazarladığını biliyoruz. M.Ö. 1. yüzyıl sonlarında bu değerli araziye satın alabilecek ve buraya bu sıradışı mezarı inşa edebilecek serveti de bu şekilde kazanmış olmalı.

6. Bölüm. Atistia'nın Ekmek Sepeti ve Eurysaces'in Başarıları

[00:50:30]

Portreleri betimleyen kabartma günümüze kadar ulaşmıştır ve bugün Capitolini Müzesi'ndedir. Burada resmini görüyorsunuz. Bu kabartma mezarın dördüncü cephesindeymiş; bu cephenin yıkıntıları ile birlikte bu da atılıp gömülmüş. Burada yanında karısı Atistia ile birlikte Eurysaces'i görüyoruz. Bu kabartmada betimlenen kadının karısı Atistia olduğunu biliyoruz. Nereden bildiğimizi biraz sonra söyleyeceğim. Kabartma ile ilgili ayrıntıya girmeyeceğim ama Ara Pacis'deki Augustus ve ailesinin figürleriyle kıyaslarsanız sanırım, burada model alınan Ara Pacis kabartmaları olduğu konusunda benimle aynı görüşü paylaşırsınız. Burada betimlenen insanlar eskiden köle olan azat edilmiş bir aileye mensup; orta sınıftan olsalar da aristokratik bir modeli örnek almışlar. Burada sanki

saray mensuplarıymış gibi betimlenmişler; benzer kıyafetler; benzer saç biçimleri yani aynı şekilde tasvir edilmişler.

Tek bir ayrıntıya daha işaret etmek istiyorum. Ara Pacis'de Augustus'un karısı Livia'ya bakarsanız, heykeltraşın, kıyafetinin altında duran elini ne kadar incelikle işlediğini göreceksiniz. Burada Atistia, A-t-i-s-t-i-a için de aynı şey yapılmış. Atistia'nın da elinin aynı şekilde betimlendiğini görüyorsunuz. Burada elini görüyorsunuz. Hatta buradaki betimleme daha başarılı; çünkü giydiği yarı şeffaf elbisenin altından görünen parmak eklemleri bile işlenmiş. Bu portreleri yapması için belli ki, çok usta bir sanatçı işe alınmış ve büyük paralar harcanmış. Bir başka özellik de Caecilia Metella Mezarı'nda olduğu gibi, burada da mezar traverten kaplıyken, yani kabartmayı çevreleyen duvarlar travertenken kabartma mermerden yapılmıştır ve yanlış hatırlamıyorsam bu da ithal Yunan mermeridir. Yani yapının önemli kısmı kabul edilen bu kabartmada başka yerden getirtilen, çok daha pahalı bir mermer kullanılmış.

Frizde tasvir edilen sahneler de son derece ilginçtir. Burada ekmek yapım işiyle ilgili aşamalar büyük bir ayrıntı ile betimlenmiştir. Burada Eurysaces'in ekmek yapımı ve orduya satışı gibi günlük işleri konu edilmiş. Şimdi çok hızlı bir şekilde bu sahnelere bakacağız ve burada işçiliğin çok farklı olduğunu göreceksiniz. Bu kabartma mermerden değil; travertenden yontulmuş. Ayrıca konu, oranları fazla düzgün olmayan figürlerle belgeleyici bir tarzda betimlenmiştir. Burada tahılın iki taş arasında öğütülmesini görüyorsunuz. Tunik giymiş işçiler çalışıyor. Gördüğünüz gibi, üstteki taş, taşın en üstüne yerleştirilmiş ahşap bir kola bağlanmış bir katır tarafından döndürülüyor. Pompeii'de buna benzeyen öğütme taşları görmüştük. Eurysaces Mezarı'nda betimlenen de bu. Antik dönemde kullanılan öğütme taşlarının bire bir tasviri. Bir başka sahne; burada da üzerinde büyük hamur parçaları olan bir masanın yanında iki adam görüyoruz. Bunlar ekmek hamurları. Başka bir sahne; bu önemli sahnelerden biri – burada da bir tezgahın arkasında hamurlardan ekmek yapan dört kişi betimlenmiş. Burada da üzerinde kısa kollu uzun bir kıyafet olan bir görevli, yapılan işi denetliyor. Bu dört adam çok ilginç bir şekilde, aynı özelliklere sahip. Bunu her figürün farklı bir pozisyonda betimlendiği, bariz bir biçimde Yunan prototiplerden esinlenen bir hareket çeşitliliği gösteren Ara Pacis figürleri ile kıyaslırsak bunun ne kadar farklı olduğunu görürüz. Burada amaç, adamların ekmek yapıyor olmasını göstermektir. İşçilere bakın; hepsi aynı şekilde betimlenmiş; üstleri çıplak -- üstlerini niye çıkardıklarını göreceğiz, fırının içi epey sıcak bir yer, bu nedenle

üstlerini çıkarmışlar. Kaslar biraz belirtilmeye çalışılmış. Ama hepsinde aynı dalgalı saç modeli, buradaki tüm işçiler bir kurabiye kalıbından çıkmışçasına birbirlerine benziyor. Çünkü dediğimiz gibi, sanatçının buradaki amacı biçim değil, bir hikaye anlatmaktır. Ve masanın altındaki bu bacaklardan hangisinin kime ait olduğu anlamaya çalışırsanız, işiniz epeyce zor olacaktır. Yani sanatçı biçimsellikten ziyade hikayeyi aktarmaya odaklanmıştır.

İşçilerin üstlerini çıkarmış olmalarına gelince, bu adamlar hemen fırının yanında çalışıyorlardı. Burada ekmeğin pişirme işinde kullanılan kubbeli fırının bulunduğu sahneyi görüyoruz. Bu, modern pizza fırınlarına çok benzer bir fırın, hatta kullandıkları, bir ucu yassı ahşap fırıncı küreği de dünyanın her yerindeki pizzacılar da görebileceğiniz kürekle aynı. Aslında, bu kubbeli fırınlar da günümüzde hala bazı kırsal yerlerde kullanılıyor. Bu resim Yunanistan'dan küçük bir köyden. Bunların İtalya'da da bu tip küçük yerlerde hala aynı şekilde kullanıldığını görebilirsiniz. Bazı araştırmacılar Eurysaces Mezarı'ndaki silindirlerden dolayı mezarın bir fırın olarak planlandığını ileri sürmektedirler. Ama ben mezarın tahıl depolarına; silolara bir gönderme olduğuna inanıyorum. Eurysaces Mezarı'nın fırın biçiminde düşünüldüğünü sanmıyorum. Fırınlama işi betimlenmiş ama mezar fırın biçiminde değil, çünkü Roma fırınlarının şekli bu değil. Fırınlar kubbeliydi. Burada gördüğümüz gibi mezarın şekli çok farklı.

Buradaki belki de en önemli sahne budur. Ekmeğin yapıldığını gördük. Burada artık pazara gönderilmeye hazırlar ve gördüğümüz gibi, büyük sepetlere konmuşlar, tartıda ağırlıkları ölçülüyor. Bu bence fırıncı Eurysaces'in kişisel bir propagandası. Burada mezara bakan herkese; sadece kendi kuşağına değil, gelecek kuşaklara da şunu söylüyor: "Benim yaptığım ekmeğin sadece yüksek kaliteli değil, aynı zamanda doğru gramajdadır. Ben halkı asla aldatmadım; onlara karşı her zaman dürüst oldum. Ben onurlu bir fırıncı ve işletmeciyim". Bence burada böyle bir mesaj veriliyor. Bunun bir abartı olduğunu düşünebilirsiniz ama Eurysaces'in işiyle ilgili bu mezar frizinde verdiği raporu, Augustus'un *Res Gestae*'siyle kıyaslayabiliriz. Bu onun bir fırıncı versiyonudur. Hayatı boyunca başardığı işleri hikayeci bir anlatım içinde, sadece kendi kuşağı için değil, gelecek kuşaklar için de listelemiş.

Tekrar portrelere bakıyoruz. Bu kabartmanın altında bir yazıt olduğunu söylemiştim. Bu çok ilginç bir yazıtta, mezarın Eurysaces tarafından karısı Atistia için yapıldığı ve Atistia'nın kalıntılarının *in hoc panario, in hoc panario* yani bu *panarium*'da gömülü olduğu yazılıdır. *Panarium* nedir?

Panarium ekmek sepeti demektir. Bu yazıt nedeniyle bazı araştırmacılar “Tabii, mezarın tümü ekmek fırını şeklindedir” sonucu çıkarmışlardır; ama kanımca, burada ekmek sepeti tüm mezara değil, Atistia'nın küllerinin bulunduğu urneye bir gönderme yapıyor. 19. yüzyılda, geç dönem kapısı yıkıldıktan sonra yapılan kazılar sırasında tek bir urne; çift değil, olasılıkla sadece Atistia'ya ait tek bir urne bulundu. Bu urnenin gövdesi, o zaman yapılan çizimde gördüğümüz gibi, ekmek sepeti biçimindeydi. Buradaki çizimlerde urnenin kesitini, kapağını ve ana gövdesini görüyorsunuz.

Ekmek sepeti şeklindeki urnelerin Roma Dönemi'ne ait çok sayıda örneği var. Metropolitan Museum of Art'ta da bir örneği var. Yakın zamanda bu müzeye gidecek olanlarınız varsa, o urneyi, başka Roma eserlerinin de bulunduğu salonunda görebilir. Bu da Roma'daki Museo Nazionale'den bir örnek. Kadınlar, ev işlerindeki yeteneklerine bir vurgu yapmak üzere genellikle ekmek sepeti biçimli urnelere gömülüyorlardı. Yani güzel ekmek yapıyorlarsa; evi iyi idare etmişlerse vs külleri bunlara konuyordu. Ama kanımca, burada yapılan göndermenin Atistia'nın ev işlerindeki başarısıyla pek bir ilgisi yok. Bu daha ziyade kocasının mesleğine yapılan bir gönderme ki, bu da o dönemlerde yaşanan cinsiyetler arası ayrımcılığın bir göstergesidir. Bu bir fırıncının, işinden kazandığı parasıyla karısı onuruna yaptırdığı bir mezar. Ama mezarda gelecek kuşaklara anlatılan karısının hayatı değil; kendi hayatı, kendi başarıları. Anıtın üç tarafında onun adı yazılı. Mezarın üç tarafında birbiri ardına ekmek yapımını betimleyen sahneler var. Evet, karısının da hoş bir tasviri var ama tabii ki, onun yanında dururken betimlenmiş. Aşağıda karısının adını yazdırmış. Yani ona da biraz hakkını vermiş. Ama gelecek kuşaklar söz konusu olduğunda, burada anlatılan kişi Eurysaces; karısı değil. Bu da bu adamın yaşama bakış açısı hakkında epey şey ifade eder.

7. Bölüm. Daha Mütevazı Serveti Olanların Mezarları ve Beton Mimarinin Geleceği [01:00:17]

Roma'da Via Appia üzerinde bulunan iki mezardan da kısaca söz etmek istiyorum. Bu, Via Appia'nın günümüzdeki hali. Gördüğümüz gibi, yolun büyük bir kısmı modernse de yer yer antik kaplamanın izleri de korunmuştur. Burada antik yoldan kalan birkaç çokgen taş ve tekerlek izlerini görebilirsiniz. Ama arabayla veya buradaki adamın yaptığı gibi bisikletle veya motosikletle gezerken çok dikkatli olmak gerekir. Hızla giderken hiç beklemediğiniz bir yerde antik döşemeyle karşılaşınca, direksiyon hakimiyetinde biraz zorlanıyorsunuz.

Çok hızla size buradan bir mezar göstermek istiyorum. Bu, burada perdenin solunda gördüğünüz mezar. Via Appia'da çok mezar kalıntısı var. Birçoğu sadece beton yığını şeklinde kalmış ama az sayıda da olsa bazı mezarlar iyi korunmuş durumdadır. Bu da iyi korunanlardan biri; azat edilmiş bir adamla bir kadına ait, M.Ö. 13 – M.S. 5 yılları arasına tarihlenen bir mezar. Rabirius Mezarı olarak bilinir, çünkü üzerindeki yazıtta burada Rabirius ailesinden kişilerin gömülü olduğu yazılıdır. Bu mezarı göstermemin nedeni, bugün gördüğümüz sıradışı mezarların hepsi harika örnekler; hepsi Romalı sahipleri hakkında, korumak istedikleri anıları hakkında çok şey söylüyordu ama hiçbiri geleneksel mezar tipi değildi. Bu, ev tipi mezar dediğimiz tip mezarlardan çok daha fazla örnek görüyoruz. Bunlar eğimli çatısıyla; ön cephesiyle evlere çok benzeyen mezarlardır. Bu mezarların ön cephelerinde genellikle kabartmalar vardır. Bu kabartmalar dikey ya da yatay olarak yerleştirilmiş olabilir. Bu yatay örneklerde aile üyeleri bir arada gösterilmişlerdir. Bunlardan bazıları ölmüş, bazıları ise hala hayatta olabilirdi. Burada, biri diğerlerinden önce ölse dahi, bir gün ebediyette tekrar buluşacakları ifade ediliyor.

Ama dikkatli bakarsanız, bunların hala yaşayan ve evlerinin penceresinden bakar gibi, mezarlarının penceresinden dışarı bakan insanlarmış gibi göründüklerini görürsünüz. Romalılar için yaşayanların evi ile ölümlerin evi arasında yakın bir ilişki vardı. Ve hatırlayacağınız gibi, bu yaklaşımın izlerini M.Ö. 8. yüzyıla kadar sürmüştük. Size daha önce gösterdiğim bu Villanova kulübe tipi urneyi hatırlayacaksınız. Size kadınların, kremasyondan sonra küllerinin Romulus'un kulübesine benzer tipte urnelere konduğunu söylemiştim. Sonuç olarak, ev biçimli mezar fikri çok eskilere uzanır ve tüm Roma mimarlık tarihi boyunca da tekrarlanan bir tema olarak kalır. Bu bilgiyi umarım, hep aklınızın bir köşesinde tutarsınız.

Son bir mezar tipine daha çok kısa değinmek istiyorum. Şu ana kadar gördüğümüz mezarlar, imparatorlardan azat edilmiş kölelere kadar farklı sosyal gruplardan insanlara aitti ama Rabirius Mezarı da dahil, hepsi varlıklı insanlara ait mezarlardı. Bunlar azat edilmiş, Roma ordusuna eklemek pazarlayarak bir servet kazanan Eurysaces gibi insanlardı ve büyük paralar harcayarak anıt mezarlar yaptırabilecek insanlardı. Ama elbette Roma'da, Pompeii'de, başka şehirlerde yaşayan ve bu tip mezarlar yaptıracak maddi olanaklara sahip olmayan çok sayıda insan vardı. Şimdi o insanlar nereye gömülüyordu? diye sorabilirsiniz. Bu insanlar yeraltında, *columbaria*, c-o-l-u-m-b-a-r-i-a adı verilen yeraltı mezarlarına

gömülüyorlardı. Bu mezarlıklardan birine üye olup, kendinize küçük bir miktar para karşılığında bir yer satın alabiliyordunuz.

Ya da varlıklı aileler bu tip mezarlıklar yaptırıyorlardı. Örneğin, Augustus ve Livia'nın gibi, imparatorların ve imparatoriçelerin yaptırdığı mezarlıklar vardı. Bu insanların binlerce, yani gerçekten binlerce köleleri vardı. Livia'nın sahip olduğu kölelerden bazılarını gösteren bir kayıt vardı. Livia'nın sadece bahçesine bakan ya da o tip işler yapan köleleri değil; masaj gibi, saç bakımı gibi kişisel işleriyle de ilgilenen çok sayıda kölesi vardı. Hatta tek işi incilerini dizmek olan bir kölesi olduğunu dahi biliyoruz. Kısacası zengin insanların çok sayıda köleleri vardır ve bu insanlardan bazıları köleleri için bir mezarlık yaptırmışlardı. Burada gösterdiğim Vigna Codini örneği de, Augustus'un Iulio-Claudius ailesinin köleleri için hazırladığı mezarlıktır. Gördüğünüz gibi, burada her kişiye ait bir niş bulunuyordu. Tabii burada da kremasyon söz konusu. Küller bir urne içinde bu nişlerden birine konuyor; altına da ölen kişinin kimliğini bildiren bir yazıt ekleniyordu. Bu da özel mezar yaptıracak parası olmayan insanların nasıl gömüldükleri konusunda bir fikir sahibi olmamıza olanak tanıyor.

Kalan son 5 – 7 dakikada da tamamıyla farklı, gelecek derste işleyeceğimiz konuya bir giriş niteliğinde olan bir konuya değinmek istiyorum. Gelecek derste yine yenilikçi Roma mimarlığına, yani çeşitli ilginç yenilikler içeren beton mimarlığına geri döneceğiz. Şimdi gelecek ders başlayacağımız konuya bir giriş yapmak üzere Augustus Dönemi'nden sözünü etmeye değer bu yapıya bakalım. Burada planını gördüğünüz kompleks bir kaplıcadır; antik dönemden bir kaplıca örneği. Bu kaplıca Campania'da, Pompeii, Herculaneum, Oplontis ve Boscotrecase gibi yerleşimlerin yakınında bulunan Baia adında bir yerdedir. Bu bölgenin o dönemde Romalı zenginler ve aydınlar için çok cazip bir yer olduğunu ve buraya tatil yapmak için geldiklerini söylemiştik. Yani burası bir dinlenme yeri idi. Birçoklarının burada, şimdi Amalfi Kıyısı adı verilen yerde, bazılarının da Capri Adasında villaları vardı. Söyledim mi hatırlamıyorum ama Augustus ve onun ardılı olan Tiberius'un burada 12 tane villası vardı. Bunlardan birini gelecek ders göreceğiz. Bu kaplıcada sülfür havuzları, minarel hamamları gibi doğal kaynaklar da var. Buraya tatile gelenler hem dinleniyor hem buradaki termal kaynakların, sülfür hamamlarının tadını çıkarıyordu. Baia Kaplıcası bir yamaç kenarında teraslar üzerine kurulmuş bir grup termal yapıdan oluşuyordu.

Bunu Palestrina'daki Fortuna Primigenia Kutsal Alanı'nın kaplıcaya dönüşmüş hali olarak düşünebilirsiniz. Çünkü mimari anlamda aynı biçimde yapılmıştı. Bir yamacı teraslayıp, beton döküp bir dizi ilginç yapı; içine girip rahatlayacağınız, dinleneceğiniz türden mekanlar inşa etmişlerdi. Burada kaplıcanın planını, yamaç boyunca yapılan beton teraslamayı görüyorsunuz. Bu kompleksten sadece, burada gördüğünüz tek bir termal hamamı göstereceğim. Burası yerli halk tarafından Mercurius Tapınağı olarak adlandırılmış. Tabii ki, Mercurius Tapınağı değil; termal bir hamam ama o kadar uzun süredir bu isimle anılıyor ki, biz de o isimlendirmeyi kullanmaya devam ediyoruz. Mercurius Tapınağı'nın planına bakıp bana "bunun kökeni nedir?" diye sorabilirsiniz. Bu, çok net bir şekilde Pompeii'deki *frigidarium*'lar, yani soğuk odalar temel alınarak inşa edilmiş bir yapıdır. Bu da, M.Ö. 2. yüzyıla ait erken dönem hamam yapılarına örnek olarak gördüğümüz Pompeii'deki *frigidarium* gibi, kenarlarda ışınal nişleri olan yuvarlak bir mekandır. Her ikisi de Campania'da olduğuna göre bu benzerlik şaşırtıcı değildir.

Mercurius Tapınağı'nın çok iyi durumda korunmuş olduğunu görüyorsunuz. Burada kubbesini tepeden görüyoruz; betondan yapılmış. *Frigidarium*'larda olduğu gibi, burada da bir *oculus* var ve çok iyi korunmuş durumda. Yani burada bir kaplıcada kullanılmış beton kubbeli bir yapı söz konusu. Yuvarlak yapı denemelerinin izini M.Ö. 600 yıllarına kadar sürmüştük. Quinto Fiorentino'dan bu örneği Etrüsk'lerin yuvarlak yapı inşa etme çabalarına örnek olarak göstermiştim. Bu örnekte taşla inşa edilen bir kubbe söz konusuydu ama pek de başarılı değildi. Bunun zaman içinde Romalıların Pompeii'de başarı ile inşa ettikleri *frigidarium*'lara dönüştüğünü görmüştük.

Bu iki görüntü de Baia'daki Mercurius Tapınağı'nın günümüzdeki görüntüleri. Tepedeki *oculus*'tan dolayı yapının içine yağmur suyu doluyor. Kanal sistemi artık çalışır durumda değil. Mercurius Tapınağı'nın zeminde sevimsiz yeşil renkli bir su birikintisi var. Oraya her gidişimde su birikintisi vardı ve içi su dolu olan nişlerin resmini hiç çekemedim. Ama yine de sanırım, tepesinde *oculus* bulunan bu yuvarlak kubbeli mekan hakkında bir fikir sahibi olabiliyorsunuz. Üst kısmında, kubbenin tepesine yakın konumda üstü kemerli pencereler var. Bunlar yapıya daha fazla ışık girmesini sağlıyor. Bu arada, bu mekanın antik dönemde, şimdi olduğundan daha süslü olduğunu düşünmelisiniz. Duvarlar gördüğünüz gibi *stucco* kaplıydı ve olasılıkla bir mozaik bezeme vardı. Yani mozaiklere vuran ışığın harika bir görünümü olmalı. Ortada da olasılıkla aynen

frigidarium'daki gibi, etrafında insanların oturdukları bir havuz vardı. Kısacası, burası oldukça hoş görünümlü bir yer olmalıydı.

Bu günü sonlandırmadan önce bir iki resim daha görelim. Buradaki, tabii Pompeii'deki *frigidarium* yani tüm bunların başlangıç noktası. Bu iki görüntü de Mercurius Tapınağı'ndan. Bu da tabii ki, sonunda ulaşacağımız yer yani Pantheon. Ama özellikle Baia'daki Mercurius Tapınağı'nın görüntülerinde mekana giren ışık hakkında bir fikir edinebilirsiniz. Bu ışığı mozaik tabanda, mozaik duvarlarda düşünün. Hepsi ışıkların altında pırıl pırıl görünüyor olmalıydı. Ama asıl suda oluşan şu şekillere bakın. Bugün suya vuran bu ışık o zamanlar buradaki havuza vuruyordu. Bugün Pantheon'a girdiğinizde de zeminde aynen böyle bir ışık halkasının oluştuğunu görüyorsunuz. Yani gelecek hafta tekrar bu tip konulara döneceğiz. Pompeii *frigidarium*'ları ile gelecek birkaç hafta boyunca göreceğimiz bazı yapılar arasında bağ oluşturan bu ara aşamanın farkında olmanızı istedim.

Kendinize iyi bakın.

Teşekkürler ve Sevgililer Günü'nüz Kutlu Olsun.

[Transkript sonu]

[başa dön](#)